SIYOSIY MADANIYAT VA UNING XALQ ORASIDA SHAKLLANISHI

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
"Islom iqtisodiyoti va xalqaro munosabatlar"ta'lim yo'nalishi
1-bosqich talabasi ***Jumanov Lazizbek***
+998 90 506 07 29

Annotatsiya: *Ushbu maqolada siyosiy madaniyat tushunchasi, uning jamiyat hayotidagi o'rni hamda shakllanish omillari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Siyosiy madaniyat fuqarolarning siyosiy bilimlari, qadriyatlari, siyosiy jarayonlarga munosabati va siyosiy xulq-atvori majmui sifatida qaraladi. Tadqiqotlarda qayd etilishicha, siyosiy madaniyatning rivojlanishi jamiyatdagi demokratik jarayonlar barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Xususan, ta'lim tizimi, oila, ommaviy axborot vositalari, siyosiy institutlar va fuqarolik jamiyati institutlari siyosiy madaniyatni shakllantiruvchi asosiy omillar hisoblanadi. Bugungi kunda fuqarolarning siyosiy faolligi va huquqiy savodxonligini oshirish orqali siyosiy madaniyatni rivojlantirish davlat va jamiyat taraqqiyotining muhim shartlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Maqolada siyosiy madaniyatning mazmuni, tarkibiy elementlari hamda uni shakllantirishga ta'sir etuvchi ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy omillar haqida ilmiy xulosalar keltiriladi.*

Kalit so'zlar: *Siyosiy ong, siyosiy madaniyat, siyosiy institutlar, "The Civic Culture", siyosiy qarorlar, ta'lim tizimi, siyosiy bilimlar, siyosiy xulq-atvor, siyosatshunoslik.*

Annotation: *This article scientifically analyzes the concept of political culture, its role in the life of society, and the factors influencing its formation. Political culture is considered as a set of citizens' political knowledge, values, attitudes toward political processes, and political behavior. Studies show that the development of political culture directly affects the stability of democratic processes in society. In particular, the education system, family, mass media, political institutions, and civil society institutions are regarded as the main factors shaping political culture.*

Today, the development of political culture through increasing citizens' political activity and legal awareness is recognized as one of the important conditions for the progress of the state and society. The article presents scientific conclusions on the essence, structural elements, and the social, economic, and spiritual factors influencing the formation of political culture.

Keywords: *Political consciousness, political culture, political institutions, The Civic Culture, political decisions, education system, political knowledge, political behavior, political science.*

Аннотация: *В данной статье научно анализируются понятие политической культуры, её роль в жизни общества, а также факторы её формирования. Политическая культура рассматривается как совокупность политических знаний, ценностей, отношения граждан к политическим процессам и их политического поведения. Согласно исследованиям, развитие политической культуры напрямую влияет на устойчивость демократических процессов в обществе. В частности, система образования, семья, средства массовой информации, политические институты и институты гражданского общества являются основными факторами формирования политической культуры. В настоящее время развитие политической культуры посредством повышения политической активности и правовой грамотности граждан признаётся одним из важнейших условий развития государства и общества. В статье представлены научные выводы о сущности, структурных элементах политической культуры, а также о социальных, экономических и духовных факторах, влияющих на её формирование.*

Ключевые слова: *Политическое сознание, политическая культура, политические институты, The Civic Culture, политические решения, система образования, политические знания, политическое поведение, политология.*

Hozirgi globallashuv davrida jamiyatning siyosiy taraqqiyoti va davlat boshqaruvi samaradorligi ko‘p jihatdan fuqarolarning siyosiy ong darajasi hamda siyosiy madaniyatiga bog‘liqdir. Siyosiy madaniyat jamiyat a’zolarining siyosiy jarayonlarga munosabati, siyosiy qadriyatlari, e’tiqodlari va xulq-atvori majmuini ifodalaydi. U fuqarolarning davlat, hukumat, siyosiy institutlar va siyosiy jarayonlar haqidagi tasavvurlari hamda ularga nisbatan shakllangan qarashlarini o‘z ichiga oladi. Siyosatshunoslik fanida siyosiy madaniyat jamiyatdagi siyosiy tizimni anglash, unga munosabat bildirish va siyosiy hayotda faol ishtirok etish jarayonlarini tushuntirib beruvchi muhim tushuncha hisoblanadi.1 Siyosiy madaniyat tushunchasi ilmiy muomalaga XX asrning o‘rtalarida keng kirib kelgan bo‘lib, ayniqsa amerikalik siyosatshunoslar Gabriel Almond va Sidney Verba tomonidan chuqur o‘rganilgan. Ularning “The Civic Culture” asarida siyosiy madaniyat fuqarolarning siyosiy tizimga nisbatan bilimlari, his-tuyg‘ulari va baholashlari majmui sifatida talqin qilinadi. Ushbu tadqiqot siyosiy madaniyatni demokratik tizimning barqarorligi va samaradorligi bilan bevosita bog‘liq ijtimoiy omil sifatida tahlil qilgani bilan siyosatshunoslik fanida muhim o‘rin egallaydi.

Siyosiy madaniyat — bu jamiyat a’zolarining siyosiy tizimga, davlat hokimiyatiga, siyosiy institutlarga va siyosiy jarayonlarga bo‘lgan bilimlari, qadriyatlari, e’tiqodlari hamda xulq-atvorini ifodalovchi ijtimoiy hodisadir. Siyosatshunoslik fanida siyosiy madaniyat fuqarolarning siyosiy hayotdagi ishtiroki va siyosiy tizimning barqaror faoliyat yuritishiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim omil sifatida qaraladi. Ilmiy adabiyotlarda siyosiy madaniyat tushunchasi XX asrning o‘rtalarida keng qo‘llanila boshlagan. Amerikalik siyosatshunos olimlar Gabriel Almond va Sidney Verba 1963-yilda chop etilgan “The Civic Culture” asarida siyosiy madaniyatni fuqarolarning siyosiy tizimga nisbatan bilimlari, hissiy munosabati va baholashlari yig‘indisi sifatida ta’riflagan. Ularning fikricha, demokratik jamiyatning barqaror rivojlanishi ko‘p jihatdan fuqarolarning

1 https://www.britannica.com/topic/political-culture

siyosiy madaniyat darajasiga bog‘liqdir.2 Shuningdek, siyosiy madaniyat jamiyatning tarixiy tajribasi, milliy qadriyatlari, ijtimoiy tuzilishi va siyosiy tizimi bilan chambarchas bog‘liq holda shakllanadi. U avloddan avlodga siyosiy ijtimoiylashuv jarayoni orqali o‘tadi. Bu jarayonda oila, ta’lim tizimi, ommaviy axborot vositalari, siyosiy partiyalar va davlat institutlari muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli siyosiy madaniyat jamiyatning siyosiy barqarorligi va demokratik rivojlanishining muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Siyosiy madaniyat jamiyatdagi siyosiy jarayonlar va siyosiy xulq-atvorni tushuntirishda muhim nazariy tushuncha hisoblanadi. U quyidagi asosiy elementlardan iborat bo‘ladi:

- *siyosiy bilimlar (fuqarolarning siyosiy tizim va qonunlar haqidagi bilimlari);*
- *siyosiy qadriyatlar va e’tiqodlar;*
- *siyosiy xulq-atvor va siyosiy faollik;*
- *siyosiy institutlarga nisbatan ishonch yoki munosabat.*

Tadqiqotlarga ko‘ra, siyosiy madaniyat darajasi yuqori bo‘lgan jamiyatlarda fuqarolar siyosiy jarayonlarda faolroq ishtirok etadi, saylovlarda qatnashish darajasi yuqori bo‘ladi va davlat boshqaruvida fuqarolik nazorati kuchli bo‘ladi. Masalan, rivojlangan demokratik davlatlarda saylovlarda qatnashish darajasi ko‘pincha 60–80 % atrofida bo‘lib, bu fuqarolarning siyosiy madaniyati va siyosiy faolligi bilan bog‘liq deb hisoblanadi.3

Siyosiy madaniyat jamiyatning siyosiy tizimi barqarorligi va samarali faoliyat yuritishida muhim o‘rin tutadi. U fuqarolarning davlat hokimiyati, siyosiy institutlar va siyosiy jarayonlarga bo‘lgan munosabatini shakllantirib, jamiyatdagi siyosiy faollik darajasini belgilaydi. Siyosiy madaniyat darajasi yuqori bo‘lgan jamiyatlarda fuqarolar davlat boshqaruvida faol ishtirok etadi, siyosiy qarorlar qabul qilinishida o‘z fikrini bildiradi hamda qonunlarga hurmat bilan qaraydi. Shu

2 G.Almond, S.Verba. “The Civic Culture”.-T.:Sage Printing. 1989. -B. 171.

3 X.T. Odilqoriyev, D.X. Razzoqov “Siyosatshunoslik”- T.:Toshkent. 2012 - B.289.

sababli siyosiy madaniyat demokratik jamiyat rivojlanishining muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Siyosiy madaniyat jamiyatdagi siyosiy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Agar fuqarolar siyosiy tizimni tushunsa, siyosiy jarayonlarda ongli ravishda ishtirok etsa va davlat institutlariga nisbatan ishonchga ega bo‘lsa, jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va hamjihatlik mustahkamlanadi. Siyosatshunoslik tadqiqotlariga ko‘ra, fuqarolarning siyosiy bilimlari va siyosiy ong darajasi yuqori bo‘lgan davlatlarda demokratik institutlar barqarorroq ishlaydi.4 Bu esa jamiyatda siyosiy nizolarni tinch yo‘l bilan hal qilish imkoniyatini oshiradi.

Siyosiy madaniyat jamiyatda tabiiy ravishda emas, balki turli ijtimoiy institutlar va omillar ta’siri ostida shakllanadi. Bu jarayon siyosiy ijtimoiylashuv deb ataladi va unda shaxs jamiyatning siyosiy qadriyatlari, me’yorlari hamda siyosiy xulq-atvorini o‘zlashtiradi. Siyosiy madaniyatning shakllanishida bir qator muhim omillar mavjud bo‘lib, ular orasida ta’lim tizimi, oila, ommaviy axborot vositalari hamda siyosiy institutlar alohida o‘rin tutadi.

Ta’lim tizimi siyosiy madaniyatni shakllantirishning eng muhim omillaridan biridir. Ta’lim jarayonida yosh avlodga davlat tuzilishi, konstitutsiya, fuqarolik huquqlari va majburiyatlari haqida bilim beriladi. Maktab va oliy ta’lim muassasalarida o‘qitiladigan ijtimoiy fanlar, xususan siyosatshunoslik, huquqshunoslik va tarix fanlari fuqarolarda siyosiy ong va siyosiy madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotlarga ko‘ra, siyosiy bilim darajasi yuqori bo‘lgan fuqarolar siyosiy jarayonlarda faolroq ishtirok etadi va demokratik qadriyatlarni ko‘proq qo‘llab-quvvatlaydi.5

Siyosiy institutlar (davlat organlari, siyosiy partiyalar, jamoat tashkilotlari) ham siyosiy madaniyatni shakllantirishda muhim o‘rin egallaydi. Bu institutlar fuqarolarning siyosiy jarayonlarda ishtirok etishi uchun sharoit yaratadi, ularning siyosiy faolligini rag‘batlantiradi hamda siyosiy tajriba orttirishiga yordam beradi.

4 https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/political-culture

5 https://lex.uz/m/acts/-4211807

Masalan, siyosiy partiyalar fuqarolarning siyosiy manfaatlarini ifodalash va ularni siyosiy jarayonlarga jalb etish orqali siyosiy madaniyat rivojiga hissa qo‘shadi.

Shuningdek, tarixiy tajriba, milliy an’analar, madaniy qadriyatlar va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar ham siyosiy madaniyat shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar qatoriga kiradi. Ushbu omillar jamiyatning siyosiy tizimi va fuqarolarning siyosiy xulq-atvorini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Siyosiy madaniyatning shakllanishi ko‘p omilli jarayon bo‘lib, unda ta’lim tizimi, oila, ommaviy axborot vositalari, siyosiy institutlar hamda ijtimoiy muhit muhim ahamiyatga ega. Mazkur omillarning samarali faoliyati jamiyatda siyosiy ong va siyosiy madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Siyosiy madaniyat jamiyatning siyosiy hayoti va davlat boshqaruvi samaradorligida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan ijtimoiy hodisadir. U fuqarolarning siyosiy bilimlari, qadriyatlari, siyosiy jarayonlarga munosabati va siyosiy faolligi orqali namoyon bo‘ladi. Siyosiy madaniyat darajasi yuqori bo‘lgan jamiyatlarda fuqarolar siyosiy hayotda faol ishtirok etadi, qonunlarga hurmat bilan qaraydi hamda demokratik qadriyatlar mustahkamlanadi. Shuningdek, siyosiy madaniyatning shakllanishida ta’lim tizimi, oila, ommaviy axborot vositalari va siyosiy institutlar muhim rol o‘ynaydi. Ushbu omillarning samarali faoliyati fuqarolarda siyosiy ongni rivojlantirishga hamda jamiyatda barqaror va demokratik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. https://www.britannica.com/topic/political-culture
2. G. Almond, S. Verba. “The Civic Culture”. - T.: Sage Printing. 1989. -B. 171.
3. X.T. Odilqoriyev, D.X. Razzoqov. “Siyosatshunoslik”- T.: Toshkent. 2012 - B.289.
4. https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/political-culture
5. https://lex.uz/m/acts/-4211807